

Hukuk ve Şiddet İlişkisi Üzerine

Metin BECERMEN*

Bu bildirinin/konuşmanın araştırma konusu/nesnesi hukuk ile şiddet arasındaki ilişkidir. Bu yüzden, öncelikle, hukukun ve şiddetin ne olduğu üzerine düşünmek yararlı olacaktır. Bu kavramların ne ifade ettiğini ortaya koymadan aralarındaki ilişki üzerine bir şey söylemek doğru olmaz. O halde hukuk nedir? Hukuk ile hak, hukuk ile adalet arasındaki ilişki üzerine neler söylenebilir? Şiddet nedir? Hukuk ile şiddet arasında nasıl bir bağ vardır? Hukuk söz konusu olduğunda suç ve cezaya dair neler söyleyebiliriz? Soruları arttırmak mümkün görünüyor. Soruları daha da arttırmak mümkün; ancak biz konuyu sınırlayarak ele alıp araştırmamıza devam etmeliyiz. Bu nedenle şimdi hukukun ne olduğunu belirlememiz gerekmektedir. Böylece sorunu daha anlaşılır ve uygun bir zeminde açabiliriz.

Hukukun ne olduğunu sorduğumuzda, bize verilen yanıtlardan biri, hukukun bir bilim olarak ele alınmasıdır. Buna göre, hukuk, bireyin, toplumun ve devletin düzenlenmesini ve birbirleriyle olan ilişkilerini; yetkili organlar tarafından usulüne uygun olarak çıkarılan, kamu gücüyle desteklenen, muhatabına genel olarak nasıl davranması veya nasıl davranmaması gerektiğini gösteren ve bunun için ilgili bütün olasılıkları yürürlükte olan normlarla düzenleyen normatif bir bilim olarak ifade

edilir. Buradan hareketle, hukukun birey-toplum-devlet ilişkilerinde ortak iyiliği ve ortak yararı gözettiği söylenebilir.

Öte yandan, hukuk kelimesi, Arapça “hak” kökünden gelir ve bu kelimenin çoğuludur. Yani hakkın çoğulu olarak haklara gönderme yapar. Sözlük anlamına baktığımızda hukuk sözcüğünün, toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü anlamında kullanıldığını görürüz. Pozitif hukuk söz konusu olduğunda, belirli bir zamanda belirli bir toplumdaki ilişkileri düzenleyen ve uyulması devlet zoruna, yani çeşitli müeyyidelere bağlanmış kurallar bütünüdür.

Daha ayrıntılı bir şekilde ifade edildiğinde, hukuku, “örgütlenmiş bir toplum içinde yaşayan insanların birbirleriyle ilişkilerini, kişilerin yine kendilerinin meydana getirdiği topluluklarla ve bu toplulukların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen; kişilerin güvenliğini sağlamak ve insan haklarını güvenceye almak amacıyla oluşturulan ve devlet gücü ile desteklenen bağlayıcı, genel, soyut ve devamlı kurallar bütünü” olarak dile getirmek mümkündür.

Ancak, hukuku, toplumu düzenleyici kurallar olan örf ve adetler, gelenekler ve dinlerden ayıran özellik, devlet tarafından güvenceye alınmış ve zora dayalı yaptırımlara sahip olmasıdır. Hukuk kuralları insan

* DEÜ Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

davranışlarını düzenler ve toplumun değer yargıları ile talep ve beklentilerinin etkisiyle düzenlenir. Bu düzenleme, hep bir yeniden değerlendirme ile yapılır.

Bununla birlikte hukuk alanında yaptırım kamu gücü ile uygulanır. Bu noktada, hukuka uymayı zorlama, uymayanları cezalandırma ve uyulmadığı durumlardaki zararları en aza indirmek için yasal düzenlemeler yapılır. Hukuk düzenini sağlamayı ve korumayı amaçlayan yaptırımlar yine hukuk düzeninin öngördüğü şekilde yerine getirilir. Devlet hukuksal bir temel üzerin(d)e inşa edilir. Bu bağlamda hukuk, çeşitli alanlarıyla ele alınabilir. Ceza hukukunda ölüm, hapis ve para cezaları; anayasa hukukunda siyasetten men, parti kapatma; vergi hukukunda vergi ve kaçakçılık cezaları gibi değişik hukuk dallarında değişik yaptırımlar vardır.

Öte yandan şiddet kavramının ne ifade ettiğine baktığımızda, temel dürtü ve varoluş gereği savunma veya karşı savunma harici daha çok insanlarda ve topluluk halinde yaşayan hayvanlarda grup içi otoriteyi sağlamak için diğerlerinin varlığını tehdit unsuru olarak görmek ve onları sindirmek için karşı tarafa uygulanan zarar vermeye yönelik psikolojik ve biyolojik davranış ve eylem türü olarak dile belirlemek uygun görünüyor. Bu bağlamda şiddetin farklı biçimlerinden söz etmek mümkündür. Bunlardan biri olan siyasal şiddet, hükümet veya kişiler tarafından, siyasî amaçlarına ulaşmak için uygulanan şiddeti ifade eder. Bununla birlikte şiddet ile ilişkili bir kavram olarak düşünülen terör, bir siyasal kavram olarak ele alınır ve siyasal şiddet olarak da dile getirilir. Bir halkın meşru savunma hakkı

olarak geçerli normlarla siyaset yapamaması durumunda siyasal şiddet olarak silahlı mücadeleyi seçme yöntemi söz konusudur. Ancak uluslar arası hukukta ve devletler arasında bu, terörizm olarak adlandırılır. Öte yandan gerçek bir terörden bahsedebilmek için temel hakların verilmiş olması ve bunlara rağmen hala şiddet uygulayan örgütün olması gerekir. Bu örgüt bazen devlet de olabilir. Bu noktada devlet teröründen söz edilebilir. Hukuk iktidarın kendisi aracılığıyla -ve kimi zaman şiddeti kullanarak aktığı bir alandır. Bu bağlamda, hukukun devletin işleyişinde önemli bir rolü olduğu görülür.

Şimdi, hukuk normlar ve bu normlarla hayat bulan yasal düzenlemeler, yasalar, kararnameler ve bunlar aracılığıyla hayat buluyor ve kamu hayatını düzenleyen yaptırımlar olarak yaşamımızı düzenliyorsay, bu düzenlemelerin yaşamımıza müdahalesi nasıl olacaktır? Suçun ve cezanın sınırları nasıl ve kim tarafından belirlenecektir?

Hukuk, iktidar ve devlet üzerine önemli düşünceler ortaya koyan Foucault'ya göre, ceza hukukunda yapılan reform, cezalandırıcı iktidarı daha sistematik, daha etkili, daha kalıcı hale getirmek için hazırlanmış bir stratejidir. Cezanın müdahale amacı, artık suçun hakikatini ortaya çıkarmak değil, itaatkar, kurallara, düzene ve kendini kuşatan otoriteye boyun eğmiş ve bu otoriteyi içselleştirmiş bir birey yaratmaktır.

Bir iktidar biçimi olarak bio-iktidardan söz eden Foucault için, bio-iktidarın gelişmesinin bir sonucu, norm oyununun, hukuksal yasa sisteminin zararına kazandığı önemdir. Buna göre, yasa, silahsız kalmaz ve en uygun silahı, ölümdür; kendisine

karşı çıkanlara, en azından son aşamada bu mutlak tehditle karşılık verir. Yasa, sürekli kutsal adalet ile birlikte düşünülür. Ancak, yaşam sorumluluğunu yüklenmiş olan bir iktidar, her zaman, düzenleyici ve düzeltici mekanizmalara ihtiyaç duyacaktır. Burada, egemenlik alanında, ölümü öne sürmek değil, değer ve yararlılık alanında yaşam dağıtmak söz konusudur. Foucault, yasanın gitgide daha fazla bir norm biçiminde işlediğini ve adalet kurumunun işlevlerinin özellikle düzenleyici olan tıbbi, yönetsel, vs. bir aygıtlar evreniyle gittikçe daha çok bütünleştiğini belirtmek istediğini söyler. Buna göre normalleştirici bir toplum, yaşamı merkez alan bir iktidar teknolojisinin tarihsel sonudur (Foucault 1993a: 147-8).

Foucault, burjuvazinin kapatılma işlevini terk etmediğini, başka araçlarla aynı etkileri elde etmeyi başardığını belirtir. Örneğin, işçinin borçlandırılması, taksitli satış, tasarruf sandıkları sistemi, emekli sandıkları ve yardım sandıkları, işçi siteleri kurulması şeklinde işçi sınıfını daha esnek, daha zekice, daha incelikli denetlemenin ve kapatmanın farklı biçimleri keşfedilmişti (Foucault 2005b: 139).

“Yaşam ve ölüm” hakkı diye dile getirilen, “öldürme ya da yaşamasına izin verme” hakkının simgesinin kutsal adalet olduğunu söyleyen Foucault, iktidarın, bu bağlamda, her şeyden önce bir “alma hakkı” olduğunu ifade eder. Ona göre, eşyalar, zaman, bedenler ve yaşam üzerinde kullanılan bir alma hakkı söz konusuydu; ve bu hak, yaşamı, ortadan kaldırmak için ele geçirme ayrıcalığıyla yücelmekteydi. Burada her zaman, üretmeye, eğmek ya da yok etmek yerine, güçlendirmeye ve düzenle-

meye yönelik bir iktidar olma eğilimi söz konusudur (Foucault 1993a: 140).

Foucault, norm toplumunu yasanın iktidarının gerilemekte değil, çok daha genel bir iktidara dahil olmakta olduğu bir toplum türü olarak görür. Bu toplum, çok daha başka gözetleme ve kontrol sistemi gerektirmektedir. Burada, bitip tükenmeyen bir görünürlük, bireylerin sürekli sınıflandırılması, hiyerarşikleştirme, nitelendirme, sınırların oluşturulması, teşhis koyma söz konusudur. Norm, bireyleri bölümlere ayırmanın ölçütü halini almaktadır. Öte yandan, oluşmakta olan toplum bir norm toplumu olduğu anda, normalin ve patolojik olanın en üstün bilimi olan tıp, bilimlerin kraliçesi olacaktır (Foucault 2003: 77-8). Bununla birlikte, Foucault’ya göre, iktidar sorunu yalnızca yasama ya da Anayasa terimleriyle veya devlet ve devlet aygıtları terimleriyle ortaya konulduğunda sorun önemini yitirir. O, iktidarın, yasalar bütününden ya da bir devlet aygıtından daha farklı bir biçimde karmaşık, yoğun ve yaygın olduğunu iddia eder (Foucault 2003: 98). Ona göre, iktidar mekanizmaları basit hukuksal, yasal aygıttan çok daha geniştir ve iktidar çok daha fazla sayıdaki tahakküm prosedürleriyle uygulanır (Foucault 2003: 161).

Sonuç olarak, hukukun normlar ve yasalar aracılığıyla şiddetin gerçekleştirildiği bir alan olduğunu görmekteyiz. Şiddet uygulama “hakkına” da hukuksal düzenlemeleri elinde bulunduran ve hukuku işleten devlet sahiptir. Suç ve ceza yasalar aracılığıyla belirlendiği, toplumsal yaşamın kurullarla düzenlendiği ve kişiler arası ilişkilerin disipline edildiği yerde şiddetin

hayatın bir parçası olarak hayat bulduğu açıktır. Devlet erki, yani bütün kurum ve kuruluşlarıyla devleti elinde bulunduran egemen güç, hukuku bir araç olarak kullanarak birey ve bireysel yaşam üzerinde “tasarruf”ta bulunabilmektedir. Bu şekilde iktidar kurumlar ve yasal prosedürler aracılığıyla bireyin yaşamını düzenler. Bu bağlamda hukuk, şiddetin onunla aktığı bir alan olarak varlık bulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Foucault M. (1993a) *Cinselliğin Tarihi I* (Çev.: Hülya Tufan), İstanbul: Afa Yayınları.
- Foucault M. (2003) *İktidarın Gözü Seçme Eserler 4* (Çev.: Işık Ergüden), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault M. (2005b) *Büyük Kapatılma Seçme Eserler 3* (Çev.: Işık Ergüden-Ferda Keskin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.